

## Dokumenty międzynarodowe dotyczące więźniów dożywotnich

### 1.1. Prawo miękkie wrażliwe na postępowanie z więźniami dożywotnimi

Powszechnie obowiązujące prawo międzynarodowe (umowy międzynarodowe) nie zawiera regulacji dotyczących badanej kategorii więźniów ani nie specyfikuje kar długo-, średnio- czy krótkoterminowych. Przepisy, które odnoszą się do więźniów dożywotnich i długoterminowych, są zapisane w tzw. prawie miękkim, nazywanym także standardami, regułami, wytycznymi. Poniżej przeanalizowaliśmy 13 takich dokumentów<sup>1</sup> w kolejności chronologicznej.

#### **1. Rezolucja RE (70) 1 Praktyczna organizacja środków nadzoru i opieki nad warunkowo skazanymi lub warunkowo przedterminowo zwolnionymi sprawcami przestępstw z 26.01.1970 r.**<sup>2</sup>

W regule 2(b) Rezolucja zaleca państwom, aby zapewniły możliwość stosowania warunkowego przedterminowego zwolnienia przez dokonywanie okresowych ocen okoliczności wobec skazanych na kdpw albo aby przynajmniej przewidziały możliwość zastosowania w stosunku do nich

---

<sup>1</sup> Pierwsze chronologicznie Reguły Minimalne postępowania z więźniami ONZ z 1955 r. (przyjęte w Rezolucjach z 31.07.1957 r. i 13.05.1977 r.) nie odnoszą się do więźniów czy kar długoterminowych. Zob. Resolutions 663 C (XXIV) of 31 July 1957 and 2076 (LXII) of 13 May 1977, <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/TreatmentOfPrisoners.aspx> (dostęp: 15.03.2020 r.).

<sup>2</sup> Zob. *Międzynarodowe standardy wykonywania kar*, red. T. Szymanowski, „Przeгляд Więziennictwa Polskiego” 2011, nr 72–73, numer specjalny, s. 315 i n., <https://sw.gov.pl/assets/54/98/86/77148032e2d000e5b19adfbddbc1f757129ae060.pdf> (dostęp: 15.03.2020 r.).

prawa łaski, po zbadaniu ich cech osobowości i biorąc pod uwagę konieczność ochrony społeczeństwa.

## **2. Rezolucja RE (76) 2 w sprawie postępowania z więźniami długoterminowymi (*long-term prisoners*) przyjęta przez Komitet Ministrów 14.02.1976 r.<sup>3</sup>**

W dwóch regułach (na piętnaście) Rezolucja zaleca dostosowanie do kdpw tych samych zasad, które stosuje się do kar długoterminowych (reguła 11), oraz przegląd (rozpatrywanie) każdego przypadku więźnia dożywotniego w celu ustalenia, czy może być mu przyznane wpz po 8 latach, a najdalej po 14 latach pozbawienia wolności. Taki przegląd ma być powtarzany w regularnych odstępach czasu (reguła 12 w związku z regułą 9).

## **3. Wzorcowe Reguły Minimum Postępowania z Więźniami ONZ z 10.12.1984 r.**

Dokument uwzględnia długość kary w czterech regułach<sup>4</sup>, odnosząc się do osiągnięcia celu kary pozbawienia wolności oraz modelowania środków oddziaływania (mają być one w zgodzie m.in. z długością kary<sup>5</sup>). Od długości kary uzależnia też jakość i ilość zbieranych o skazanym informacji oraz opracowanie programu postępowania z nim. Służy to indywidualizacji postępowania. Reguły wyraźnie wskazują na potrzebę rozpoznania skazanego – jego osobowości oraz zdrowia fizycznego i umysłowego, linii życia i kariery kryminalnej, potrzeb indywidualnych, zdolności i predyspozycji.

Te cztery reguły są powtórzone w pierwszych Europejskich Regułach Więziennych z 1987 r. oraz zrewidowanych Regułach Minimalnych ONZ z 2015 r. (w tzw. Regułach Mandeli).

---

<sup>3</sup> Źródło: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTM-Content?documentId=09000016804f2385> (dostęp: 3.06.2017 r.).

<sup>4</sup> Są to reguły 65, 66 i 69.

<sup>5</sup> Środki – takie jak: postępa duszpasterska, kształcenie ogólne, poradnictwo i kształcenie zawodowe, indywidualna pomoc społeczna, pośrednictwo pracy, rozwój fizyczny i kształtowanie charakteru moralnego – należy tak modelować, aby pozostawały one w zgodzie z indywidualnymi potrzebami każdego więźnia, przebiegiem jego życia oraz historią kryminalną, jego możliwościami i zdolnościami fizycznymi oraz umysłowymi, jego dyspozycjami, temperamentem, długością kary oraz jego perspektywami po zwolnieniu.

Na uwagę zasługuje racjonalne podejście do celu kpw – jeśli pozwala na to jej długość, to jej celem jest ukształtowanie w skazanym woli i zdolności prowadzenia życia zgodnego z prawem i dającego mu środki utrzymania po zwolnieniu. Reguły racjonalnie odnoszą się do dwóch podstawowych wartości, zalecając, aby tak postępować z więźniami, by wspierać w nich szacunek dla samych siebie oraz rozwijać w nich poczucie odpowiedzialności.

#### **4. Europejskie Reguły Więzienne (Zalecenie nr R (87) 3 dla państw członkowskich Rady Europy przyjęte przez jej Komitet Ministrów 12.02.1987 r. podczas 404. posiedzenia Delegatów Ministrów)<sup>6</sup>**

Cztery reguły wyraźnie korespondują z wyżej opisanymi. Podkreślają i czynią jednoznacznym cel kpw – chodzi o przygotowanie i przywrócenie skazanego do społeczeństwa „z najlepszymi szansami prowadzenia po zwolnieniu życia zgodnego z prawem i dającego mu środki utrzymania” (reguły 3, 10 ust. 1, reguła 65 ust. 2 oraz reguła 68). Długość kary ma znaczenie dla klasyfikacji skazanego i rozmieszczenia w zakładzie karnym (reguła 11 ust. 1).

#### **5. XI Sprawozdanie Ogólne CPT z 3.09.2001 r. (§ 33)**

W omawianym Sprawozdaniu i ostatecznie w Sprawozdaniu z 2015 r., w części merytorycznej, European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) formułuje standardy postępowania z więźniami dożywotnimi (długoterminowymi). Z jakim kontekstem mamy do czynienia? W 2000 r. CPT funkcjonuje 10 lat (od 1989 r.), zmieniają się dwa składy komisarzy, ma on za sobą kilkadziesiąt wizytacji, także w krajach młodej demokracji, które przystąpiły do RE przed 2000 r.<sup>7</sup>

Komitet (złożony z komisarzy, w większości prawników i ekspertów różnych dziedzin, takich jak: psychologia, medycyna, bezpieczeństwo) zwraca uwagę na wzrost liczby więźniów dożywotnich i długoterminowych.

---

<sup>6</sup> *Europejskie reguły więzienne*, „Więziennictwo”, 18.01.2007 r., <http://agb.waw.pl/cms/index.php/prawo/7-regulacje-prawne/241-europejskie-regoy-wizienne> (dostęp: 15.03.2020 r.).

<sup>7</sup> Jedną wizytacją: Litwa, Słowenia, Czechy, Słowacja, Rumunia, Łotwa, Albania, Mołdawia, Macedonia, Ukraina, Rosja, Chorwacja i Gruzja. Po 2000 r. do RE przystąpiły: Armenia, Azerbejdżan, Bośnia i Hercegowina, Serbia, Monako i Czarnogóra.

Wcześniej zauważał odmienne problemy związane z wykonaniem kary długoterminowej<sup>8</sup>.

Opisany kontekst wskazuje, że w 2001 r. CPT był gotowy, aby wyodrębnić i zaakcentować sytuację więźniów dożywotnich i długoterminowych, także z uwagi na to, że wykonanie kary wobec tych kategorii osób pozbawionych wolności różniło się w porównaniu z wykonaniem kar średnio- czy krótkoterminowych. Komitet zdaje sobie sprawę, że sam fakt długoletniego pozbawienia wolności czyni sytuację tych więźniów trudniejszą niż w przypadku pozostałych. Zidentyfikowane przez niego różnice dotyczą szczególnych restrykcji automatycznie stosowanych wobec dożywotnich, niezależnie od wizytowanego państwa (stałe oddzielenie od reszty populacji zakładu karnego, czyli segregacja, zakładanie kajdanek na czas przebywania poza celą, zakaz komunikowania się z innymi skazanymi, ograniczenie liczby przysługujących im odwiedzin).

Według CPT długoletni pobyt w zakładzie karnym wpływa na ocenę warunków fizycznych, aktywność więźniów i możliwości kontaktów międzyludzkich. Wymienione restrykcje i ograniczenia potęgują szkodliwe skutki długoletniego pozbawienia wolności. Długi czas spędzony w izolacji alienuje społecznie, powoduje desocjalizujące skutki – uwstecniające społecznie, a także aspołeczne. Oprócz skutków związanych z instytucjonalizacją więźniowie przejmują cechy instytucji totalnej, jaką jest więzienie, przyswajają jego wartości i zwyczaje istotne dla trwania społeczności więziennej – prawdopodobnie doświadczają problemów psychologicznych (takich jak utrata poczucia własnej wartości), tracą umiejętności społeczne oraz przejawiają tendencje do coraz większego oderwania od reszty społeczeństwa, do którego większość z nich ostatecznie powróci. Dlatego postępowanie z tą kategorią więźniów powinno aktywnie niwelować te szkodliwe skutki. Określając wytyczne co do tego postępowania i ukształtowania warunków życia w izolacji, Komitet *de facto* definiuje zasadę normalizacji, sformułowaną w Rekomendacji o zarządzaniu karami długoterminowymi i dożywociem z 2003 r. Chodzi o ukształtowanie warunków życia w więzieniu w sposób maksymalnie (na ile to możliwe)

---

<sup>8</sup> Wyniki analizy raportów z wizytacji CPT przedstawiamy w części drugiej, warto jednak zasygnalizować, że pierwsza wzmianka dotycząca więźniów dożywotnich znajduje się w raporcie z wizytacji z 1991 r. w Niemczech, a kolejna z 1992 r. z Finlandii.

podobny do warunków życia na wolności i nadanie sensu czasowi spędzonemu w izolacji. Nie chodzi przy tym o warunki bytowe – te muszą być godziwe i zapewniać realizację podstawowych potrzeb – lecz o to, aby skazani mogli sensownie wykorzystać czas długoletniej kary, mieli szansę przywyknąć do tego, do czego przystosowują się ludzie „na wolności” – do nauki, pracy, sportu, rekreacji, rozwoju zainteresowań, zachowań prospołecznych. Wykorzystanie potencjału i pozytywnych stron przez skazanych oraz wdrażanie się do „normalnego” życia to warunki „poczucia autonomii i osobistej odpowiedzialności”, a w konsekwencji doświadczenia ich, wzmocnienia i utrwalenia ich przez bardzo długi okres.

Komitet jest również zdania, że jeśli celem kdpw jest powrót skazanego do społeczeństwa, to nie obejdzie się bez pomocy ze strony systemu więziennego. Aby skazany poradził sobie z długotrwałym pozbawieniem wolności i – gdy nadejdzie czas – przygotował się do opuszczenia więzienia, system powinien pomóc mu w opracowaniu zindywidualizowanego planu opieki i nadzoru (*custody plan*) i oferować właściwe wsparcie psychospołeczne. Ostatnim wymienionym w Sprawozdaniu elementem dobrze zorganizowanego i skutecznego systemu jest umożliwienie więźniom dożywotnim utrzymywania kontaktów ze światem zewnętrznym.

## **6. Rekomendacja RE (2003) 22 w sprawie zwolnienia warunkowego z 24.09.2003 r.**

Chronologicznie dokument ten jest wcześniejszy od Rekomendacji o wykonywaniu kary dożywotniego pozbawienia wolności oraz innych długoterminowych kar pozbawienia wolności, dlatego w preambule znajduje się odwołanie do Rezolucji (76) 2 w sprawie postępowania ze skazanymi na długoterminowe kary pozbawienia wolności. Właściwie tylko jedna reguła wprost uwzględniła kdpw (reguła 4a), podkreślając, że prawo powinno zapewniać możliwość skorzystania z wpz wszystkim skazanym więźniom, a więc także tym, wobec których orzeczono taką karę<sup>9</sup>. Cho-

<sup>9</sup> Więźniowie dożywotni nie powinni być pozbawieni nadziei na warunkowe zwolnienie z dwóch powodów. Po pierwsze, nikt nie może zasadnie twierdzić, że wszyscy oni do końca swojego życia będą stwarzać zagrożenie dla społeczeństwa. Po drugie, przetrzymywanie skazanych, którzy nie mają nadziei na warunkowe zwolnienie, prowadzi do poważnych problemów zarządzania i wykonywania tej kary – trudno jest motywować lub zachęcać tych skazanych do współpracy i udziału w programach ukierunkowanych

dzi o zapewnienie spójności procesu decyzyjnego – co w świetle ustaleń i wytycznych ETPC jest problematyczne, gdyż bywają one arbitralne, zbyt uznaniowe i niejasne.

W Sprawozdaniu Wyjaśniającym znajdujemy jednak kolejne dwa odniesienia do kdpw w związku z regułami 7 i 10. Rekomendacja zauważa, że w Europie mamy dwa systemy warunkowych zwolnień – automatyczny i uznaniowy. Reguła 7<sup>10</sup> i komentarz do niej wskazują na prostotę i ekonomię systemu automatycznego, którego zastosowanie może być jednak ograniczone w przypadku kar długoterminowych i dożywotniego więzienia. Wobec tego możliwa jest kombinacja systemów warunkowego zwolnienia w zależności od długości kpw. Są kraje, które stosują uznaniowy system wobec więźniów dożywotnich, w odróżnieniu do kar terminowych. Podstawą przyjęcia mieszanego systemu zwalniania jest konieczność oceny gotowości tych skazanych do zwolnienia pod kątem zagrożenia dla społeczeństwa, które mogą stwarzać.

Po raz trzeci Sprawozdanie Wyjaśniające odnosi się do więźniów dożywotnich, komentując regułę 10 regulującą warunki lub środki dozoru w przypadku warunkowego zwolnienia, które powinny zostać wprowadzone na czas odpowiednio proporcjonalny do nieodbytej części kary. Zalecenie umożliwia stosowanie warunków i środków nadzoru na czas, który może przekroczyć okres kary pozbawienia wolności orzeczonej w wyroku przez sąd. Jednocześnie przewiduje, że czas ich trwania nie powinien być nieproporcjonalny w stosunku do części kary nieodbytej w warunkach izolacji. Tak jest w przypadku więźniów dożywotnich, których okres kontroli może trwać do końca ich życia, pod warunkiem że jest to konieczne

---

na zmianę ich destrukcyjnego zachowania lub programach osobistego rozwoju albo organizację planów wyroku (*sentence-plans*) i bezpieczeństwa. Prawo każdego państwa powinno stworzyć możliwości przeglądu dożywocia po kilku latach, w regularnych odstępach czasu, w celu ustalenia, czy dożywotni może odbyć resztę kary w społeczeństwie, a jeśli tak, to na jakich warunkach i jakie zastosować środki nadzoru. To uzasadnienie będzie powtarzane w kolejnych dokumentach.

<sup>10</sup> Reguła 7: Należy uwzględnić kwestie oszczędności, jakie można by poczynić, stosując system automatyczny warunkowego zwolnienia w odniesieniu do kar, w przypadku których zindywidualizowana ocena negatywna wiązałaby się jedynie z niewielkim przesunięciem daty zwolnienia.

dla ochrony społeczeństwa i że istnienie tej potrzeby jest regularnie sprawdzane.

Rekomendacja określa również warunki dyskrecjonalnego warunkowego zwolnienia<sup>11</sup>. Prawo krajowe powinno przewidywać:

- 1) minimalny okres odbywania kary, po którym więźniowie mogą ubiegać się o warunkowe zwolnienie;
- 2) niezbędne procedury, tak aby podjęcie decyzji o przyznaniu warunkowego zwolnienia mogło nastąpić niezwłocznie po odbyciu przez więźnia minimalnego okresu kary;
- 3) jasne i wyraźnie określone kryteria, które musi spełnić więzień w celu uzyskania warunkowego zwolnienia<sup>12</sup>.

### **7. Rekomendacja (2003) 23 o wykonywaniu przez administrację więzienną kary dożywotniego pozbawienia wolności oraz innych długoterminowych kar pozbawienia wolności z 9.10.2003 r.**

Według preambuły: „wykonywanie kar pozbawienia wolności wymaga – z jednej strony zachowania równowagi pomiędzy celami zapewnienia bezpieczeństwa, porządku i dyscypliny w zakładach karnych oraz z drugiej strony – zapewnienia więźniom godnych warunków życia, a także systemów aktywnego i konstruktywnego przygotowania ich do zwolnienia”.

Rada Europy dostrzega więc, że istota kar długoterminowych wiąże się z potrzebą zapewnienia bezpieczeństwa nie inaczej, jak tylko przez izolację – odcięcie od wolności i dostępu do różnie limitowanych dóbr. W tej długotrwałej izolacji nie chodzi jednak ani o odwet, ani o poczucie sprawiedliwości, ani o wykluczenie czy eliminację. Jej celem jest przygotowanie do zwolnienia, o czym stanowią wcześniejsze standardy dotyczące kary pozbawienia wolności jako takiej, niezależnie od daty jej końca.

Dalsza treść dokumentu jest dowodem, że bezpieczeństwo nie zależy tylko i wyłącznie lub przede wszystkim od owego „odcięcia”. Sprawca po odbyciu kary powróci do społeczeństwa. Pozbawienie wolności nie

<sup>11</sup> Zob. regulę 5 oraz reguły 16–21, *Międzynarodowe standardy...*, s. 296–297.

<sup>12</sup> Kryteria te mają uwzględniać cechy osobowości więźnia oraz uwarunkowania społeczne i ekonomiczne, a także dostępność programów powrotu do życia w społeczeństwie. Chodzi też o minimalne kryteria gwarantujące więźniom powrót do życia w charakterze praworządnych obywateli. To na organach władzy spoczywa obowiązek wykazania, że więzień nie spełnia kryteriów.

ogranicza się do funkcji izolacyjnej i uniemożliwiającej popełnianie przestępstw. Ze względu na zasadę poszanowania godności człowieka i jego podstawowych praw oraz czas trwania kary – kara pełni też funkcje: poprawczą, naprawczą, resocjalizacyjną, rehabilitacyjną. Skazany ma w czasie wieloletniego wyroku szansę nauczyć się czegoś o sobie, zrozumieć skutki swoich działań, krzywdy (wyrządzone samemu sobie oraz innym), poznać swoje dobre i mocne strony, zasady życia społecznego i wartości zobowiązań.

### **8. Europejskie Reguły Więzienne z 11.01.2006 r.**

Potwierdzeniem wartości i przydatności „planu wyroku” jest jedyna reguła w zmodernizowanych ERW, która odnosi się do więźniów dożywnych i długoterminowych, zalecając zapewnienie odpowiednich planów i sprzyjających im systemów wykonywania kary (reguła 103 ust. 8).

W Sprawozdaniu Wyjaśniającym do ERW nie ma odniesień do tej kategorii skazanych. Komentarz do reguły 103 wyjaśnia, że włączenie skazanego w planowanie swojej „kariery w więzieniu” jest punktem wyjścia i pozwala czynić największy użytek z infrastruktury i programów oferowanych przez system. Plany są integralną częścią kary, z wyjątkiem kar bardzo krótkich. Reguła ta zawiera także przegląd różnych strategii, które mogą być przyjęte w danym reżimie kary, takich jak praca lub edukacja. Oczywiście nie są one jedynymi strategiami, które mogą być zastosowane. Reguła 103 odsyła do Rekomendacji z 2003 r. o zarządzaniu kdpw i karami długoterminowymi.

### **9. Memorandum „Faktyczne dożywocie” Jørgena Worsaa Rasmusena z 27.06.2007 r.<sup>13</sup>**

W tym jedenastostronicowym Memorandum<sup>14</sup> autor analizuje różnorodne podejścia do kdpw w państwach RE, zwłaszcza jeśli chodzi o dłu-

<sup>13</sup> Źródło: <http://www.cpt.coe.int/en/working-documents/cpt-2007-55-eng.pdf> (dostęp: 3.06.2017 r.).

<sup>14</sup> Memorandum to w języku łacińskim coś, co należy zapamiętać. Według *Słownika* Wydawnictwa Naukowego PWN memorandum to „pismo dyplomatyczne bez adresu, podpisu i pieczęci, przedstawiające najczęściej poglądy rządu na sprawy będące przedmiotem rokowań [...]. Uniemożliwia pojawienie się nieporozumień, wynikających z błędnej interpretacji złożonych ustnie oświadczeń”. To dokument dyplomatyczny



gość wykonania wyroku – faktyczną lub wynikającą z prawa<sup>15</sup>. Zauważa, że jest ona spuścizną po karze śmierci zarówno pod względem surowości, jak i warunków izolacji (*death row* w przypadku skazanych na śmierć), gdyż oznacza izolację społeczną, segregację, bardzo restryktywny reżim.

Mając porównanie, autor trafnie zauważa, że kdpw jest „wyborem w polityce karnej”, zaś „sposób, w jaki [ów wybór] jest realizowany, ma daleko idące konsekwencje dla liczby i odsetka więźniów dożywotnich w zakładach karnych oraz sposobu, w jaki mają być traktowani”<sup>16</sup>.

Ustawodawstwo i praktyka państw europejskich pokazują, że kdpw nie musi oznaczać pozbawienia wolności na okres do końca naturalnego życia skazanych. Na gruncie prawa międzynarodowego możliwe są „dożywotne” środki wolnościowe – nadzór (nieoznaczony w czasie czy bezterminowy)<sup>17</sup>. Nawet potencjalnie niebezpieczny przestępca może być zwolniony i umieszczony pod nadzorem do końca swojego życia w społeczeństwie. Nadzór „na całe życie” może być ciągły, czyli stały, lub przerywany. Ta kosztowna opcja wynika z założenia, że skazani na kdpw nie powinni być

---

mogący być przedmiotem rokowań. „W dyplomacji wykształciły się głównie: memorandum intencji i memorandum porozumienia”. Pierwsze to list intencyjny, deklaracja woli dotycząca umów długoterminowych, który nie ma mocy prawnie wiążącej. Drugie „odnosi się do skonkretyzowanych i aktualnych kwestii w stosunkach między stronami” – przyjmuje formę protokołu uzgodnień lub rozbieżności; zob. K. Jędrzejewska, *Eksperci: memorandum to jeszcze nie umowa*, Prawo.pl, 8.04.2012 r., <http://www.lex.pl/czytaj/-/artykul/eksperci-memorandum-to-jeszcze-nie-umowa-1> (dostęp: 15.03.2020 r.).

<sup>15</sup> Jest to związane z wagą przestępstwa (kdpw grozi za kwalifikowany rozbój, gwałt) i rodzajami kdpw (kara dożywotniego więzienia może być kwalifikowana, czyli bez prawa do wpz, albo względna z zachowanym prawem do wcześniejszego zwolnienia, może mieć określoną końcową datę zwolnienia i nadzór w okresie próby).

<sup>16</sup> Memorandum „Faktyczne dożycie” Jørgena Worsaa Rasmussena z 27.06.2007 r., s. 2.

<sup>17</sup> Chodzi o Zasadę 5 europejskich przepisów dotyczących kar i środków wolnościowych. Została ona zmieniona w 2000 r. w celu umożliwienia nieokreślonego/nieoznaczonego co do czasu trwania nadzoru z odpowiednimi gwarancjami na rzecz sprawiedliwego stosowania tego środka. Zob. Council of Europe Committee of Ministers Recommendation No. R (92) 16 of The Committee Of Ministers To Member States on the European Rules on Community Sanctions and Measures, Adopted by the Committee of Ministers on 19 October 1992, [http://pjp-eu.coe.int/documents/3983922/6970334/CMRec+\(92\)+16+on+the+European+rules+on+community+sanctions+and+measures.pdf/01647732-1cf7-4ea8-88ba-2c041bc3f5d6](http://pjp-eu.coe.int/documents/3983922/6970334/CMRec+(92)+16+on+the+European+rules+on+community+sanctions+and+measures.pdf/01647732-1cf7-4ea8-88ba-2c041bc3f5d6) (dostęp: 3.06.2017 r.).

automatycznie raz na zawsze uznani za stałe zagrożenie dla społeczności i być pozbawieni nadziei na przyznanie im wpz – jego możliwość powinna być dostępna wszystkim skazanym więźniom, w tym dożywotnim<sup>18</sup>. To pierwszy dokument międzynarodowy i pierwszy autor, który mówi o prawie do nadziei.

Autor referuje, że wszystkie państwa, które wprowadziły kdpw, przewidują mechanizm ulaskawienia przez prezydenta lub zwolnienie ze względów osobistych (*compassionate reasons*) albo na skutek zalecenia rady ds. warunkowego zwolnienia lub sądu. Zapewnienie jedynie ulaskawienia nie jest jednak wystarczające, gdyż decyzje prezydenta – poprzedzone opinią rządu, sądu czy odpowiedniego ministra – są zabarwione stanowiskiem politycznym. Decyzja jest nieprzewidywalna i oparta na zmiennych kryteriach, w zależności od rządzącej opcji i interesów władzy. Jak trafnie zauważa Rasmussen: „powstaje pytanie, w jakim stopniu podjęcie decyzji w sprawie warunkowego zwolnienia przez władzę wykonawczą, a nie sąd, jest zgodne z Europejską Konwencją Praw Człowieka”<sup>19</sup>.

## 10. Krótki przegląd kary dożywotniego więzienia Maura Palmy z 4.03.2008 r.<sup>20</sup>

Autorem dokumentu jest komisarz CPT i jego przewodniczący w latach 2007–2011. Przedstawił on stan prawny kdpw w państwach RE

<sup>18</sup> Po pierwsze, nie ma racjonalnych podstaw do przyjęcia, że wszyscy skazani na taką karę do końca swojego życia będą stwarzać zagrożenie dla społeczeństwa. Po drugie, pozbawienie wolności bez nadziei na warunkowe zwolnienie prowadzi do poważnych problemów w trakcie wykonywania orzeczonej kary ze względu na brak motywacji skazanego do podporządkowania się zasadom porządku i bezpieczeństwa oraz do udziału w programach, które np. rozwijają zdolność zastępowania zachowań agresywnych. Zob. „Actual/Real Life Sentences”, Memorandum prepared by Jørgen Worsaae Rasmussen, Strasbourg, 27 June 2007, CPT (2007) 55, s. 5, <http://www.coe.int/en/web/cpt/working-documents/cpt-2007-55-eng.pdf> (dostęp: 20.12.2016 r.); B. Stańdo-Kawecka, *Komentarz do Rekomendacji Rec (2003) 22 o warunkowym zwolnieniu*, w: *Międzynarodowe standardy wykonywania kar*, red. T. Szymanowski, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2011, nr 72–73, numer specjalny, s. 306.

<sup>19</sup> Kwestia ta była przedmiotem wyroku z 24.04.2002 r. w sprawie *Stafford v. Wielka Brytania*.

<sup>20</sup> Zob. <http://www.cpt.coe.int/en/working-documents/CPT-2008-26-eng.pdf> (dostęp: 20.12.2016 r.).